סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ד, 2024
מספר השאלון: 8282
קובץ: תשובות סופיות

ספרות עברית וכללית

שאלון 8282 (אקסטרניים)

הוראות לנבחן

מדינת ישראל
משרד החינוך
סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ד, 2024
מספר השאלון: 8282
ספרות עברית וכללית
הוראות
א. משך הבחינה: שעה וארבעים וחמש דקות.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון: שירה (שירים מן המחצית השנייה של המאה ה־20 בנושא "החברה הישראלית – בין שבר לאיחוי")
פרק שני : דרמה (מחזה מודרני)
פרק שלישי: ספר קריאה
הפרק הראשון במבחן (שירה) הוא חובה (60 נקודות).
מן הפרקים השני והשלישי יש לבחור בפרק אחד ולענות על השאלות לפי ההוראות בו (40 נקודות).
ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת היצירות.
ד. הוראות מיוחדות:
(1) יש לרשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרתם להשיב עליה.
(2) אין להדגים באמצעות אותה יצירה בתשובות שונות.
(3) יש לשים לב לכתב, לכתיב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.
(4) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.
לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.
יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.
בהצלחה!

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון – שירה (חובה)

שאלה 1

- היחס של המשוררת לעליזה כפול: ביקורת אירונית, מתוך ריחוק, על התבנית שעליזה חיה בה, ולצדה חמלה כלפיה. אין בשיר לעג גלוי לעליזה.
- הריחוק והאירוניה: הכותרת "(חֲתַךְ־אֹרֶךְ)" מציגה את עליזה כדוגמה שבודקים לכל אורכה; הדיווח היבש והחזרה על "הִיא" (למשל שורות 8–10, 13) נשמעים כרשימה, ולשון השכונה מובאת במירכאות: "בְּסֵדֶר" / "לֹא בְּסֵדֶר" (שורה 14).
- פער בין מה שעליזה חושבת לבין מה שהקורא רואה: התפרצויותיה "בְּצֶדֶק" (שורה 15); הסוגריים "(יֵשׁ לָהּ קְבִיעוּת וְגַם הַפֶּנְסִיָּה שֶׁלָּהּ מְסֻדֶּרֶת)" (שורה 31); "בַּחוּרָה לְלֹא רָבָב" (שורה 42) מול החטטים שבפתיחה.
- החמלה: עליזה יתומה, "אִמָּא שֶׁלָּהּ מֵתָה מֵהֶתְקֵף לֵב כְּשֶׁהָיְתָה קְטַנָּה" (שורה 21), ואביה "שָׂרַת" (שורה 22); היא מסתירה את החטטים ב"מֵיק אַפּ" (שורה 10); עתידה כולו תקווה פסיבית: "יוֹם יָבוֹא וְהַמַּזָּל שֶׁלָּהּ יָבוֹא גַּם כֵּן" (שורה 46).
- המסקנה: המשוררת מבקרת את החברה ואת הערכים שעליזה הפנימה, אבל מתייחסת לעליזה עצמה ברחמים, כאל מי שלא בחרה בגבולות של חייה.

שאלה 2

- לדעתי הדברים מבטאים את השיר רק בחלקם: השיר מאשר שהמבוגרים "חיו בשבר", אבל מראה שגם לילדים לא היה קל; חייה של הילדה כפולים.
- המבוגרים בשבר: סלימה, האם, "דּוֹמַעַת שָׁם עֲדַיִן" (בית 1); חייה נשברו עוד לפני ההגירה: "נִסְפֶּית אֶל יָמִים נֶקְשִׁים", "יַלְדָּה יְתוֹמָה מֵאָב / וְאֵין לָהּ חוֹבֵק" (בית 5); ושמחתה היא "עִיֵּי חֳרָבוֹת" (בית 6).
- לילדים קל יותר: הילדה מתאהבת בנוף: "הוֹ רֵיחַ נַרְקִיסִים מְשַׁכֵּר", ריצה אל "בִּצַּת נַחַל קִישׁוֹן", "בֹּקֶר שֶׁכֻּלּוֹ שֶׁכָר" (בית 3); "הָיִיתִי עֲשׂוּיָה מֶשִׁי טָהוֹר וּמַלְמָלָה" (בית 4).
- אבל לא קל לגמרי: "מְמֻסְמֶרֶת נַפְשִׁי שֶׁלֹּא תִּפָּרַח", "כְּמוֹ צֵל כָּבֵד" (בית 1); "קַקְטוּסִים מְעַקְצִים בַּלָּשׁוֹן וּבַגּוּף" (בית 2).
- החיים אינם "מתחלקים לשניים": הילדה נושאת את השבר של אמה: "נִצַּבְתִּי לָךְ מֵרָחוֹק עַל שְׂפַת הַיְאוֹר / מְאַסֶּפֶת אוֹתָךְ אֶל תּוֹכִי" (בית 5). השבר עובר מן האם אל הבת.

שאלה 3

- עבר: ההגירה עצמה והחוויות של ההורים: "גּוֹרָל נוֹרָא. קִטְעֵי שִׂיחָה אַחַר חֲצוֹת. / הֶשֵּׂג וּנְסִיגָה" (שורות 7–8): משפטים קצועים, כמו זיכרונות של ילד ששמע שיחות לילה; "עֵינַי שֶׁהִסְתַּכְּלוּ זְמַן רַב לְתוֹךְ מִדְבָּר גָּדוֹל" (שורה 9).
- הווה: "דָּמִי מַמְשִׁיךְ עֲדַיִן לְשַׁקְשֵׁק בְּדָפְנוֹתַי / גַּם אַחַר שֶׁכְּבָר הֵנַח הַכְּלִי עַל מְקוֹמוֹ" (שורות 2–3); "עוֹד עַכְשָׁו לִבִּי, בְּקִשְׁי יִשְׁתַּכֵּר / בְּלֶחֶם אַהֲבָתוֹ הַיּוֹמְיוֹמִית" (שורות 12–13); הבתים "דּוֹמִים לָאֲנִיּוֹת תָּמִיד" (שורה 21).
- עתיד: "אַרְכֵאוֹלוֹגְיָה שֶׁל עָתִיד, בָּתֵּי נְכוֹת / שֶׁל מַה שֶּׁלֹּא הָיָה" (שורות 17–18): העתיד נראה כבר כחורבה, כמוזיאון; "וְאַחַר־כָּךְ / מוֹתִי וְסוֹף לַהֲגִירַת הוֹרַי" (שורות 23–24).
- מצבו הנפשי: הוא תקוע בין הזמנים: "צָעִיר מִדַּי בִּשְׁבִיל לָמוּת, זָקֵן מִדַּי לְמִשְׂחָקִים" (שורה 15); אין לו מנוחה, ואין לו בית ("יָתוֹם בְּלִי אֵם", שורה 14).
- משמעות השיר: הזמנים מתערבבים: העבר ממשיך בהווה וקובע את העתיד. הפזמון "וַהֲגִירַת הוֹרַי לֹא נִרְגָּעָה בִּי" חוזר בכל חלקי השיר (שורות 1, 4, 18–19): ההגירה היא מצב קיומי לכל החיים, עד המוות.

שאלה 4

- "הזמן שאבד": המקום כפי שהיה ואיננו עוד: "חוֹל הָיָה פֹּה פַּעַם בַּמָּקוֹם הַזֶּה, חוֹל בְּתוּלִי" (שורה 3), "לִפְנֵי הַכְּבִישׁ וְהַבָּתִּים וְאִילָנוֹת הַסֶּרֶק" (שורה 2); החזרה על "פַּעַם" ועל "בַּמָּקוֹם הַזֶּה" (שורות 1, 3, 12); הזמן שאבד נמסר כסיפור לנכד ("אַתָּה רוֹצֶה לָדַעַת", שורה 1).
- "אופיו הכפול של העבר": אותו רגע מתואר כהרמוניה וכמלחמה. מצד אחד "סִימְפוֹנְיוֹת מֻפְלָאוֹת / לִכְבוֹד הַשַּׁחַר הַבּוֹקֵעַ מֵחָדָשׁ" (שורות 9–10); מצד אחר הציפורים "תּוֹקְעוֹת מַקּוֹרֵיהֶן בַּפְּרִי הַלֹּא מוּגָן" ומצייצות "אֶת צִיּוּצֵי הַמִּלְחָמָה הַנּוֹרָאָה מִכֹּל — / הַמִּלְחָמָה עַל שֶׁטַח הַמִּחְיָה" (שורות 5–7).
- הכפילות נובעת משתי נקודות מבט: הסבתא, "עַלְמָה תַּמָּה, חֲשׂוּבָה לְפִי תֻּמָּהּ" (שורה 8), שמעה מוזיקה; הדובר, מן ההווה, יודע שזו מלחמה.
- הסיום משאיר את הכפילות פתוחה: "וְאֶת הַשְּׁאָר אַתָּה יוֹדֵעַ, בְּוַדַּאי" (שורה 13): המשך הסיפור, המאבק על המקום, מושמט, והאירוניה ב"בְּוַדַּאי" רומזת שהוא ידוע ומוסתר.

שאלה 5

- פיוס והשלמה: הדובר מצהיר שהשתלב: "תִּרְאֶה אוֹתִי אֲנִי יוֹדֵעַ אֶת מְקוֹמִי / לֹא עוֹד זָר בְּעֵירִי" (שורות 1–2); "אֲנָשִׁים מְבָרְכִים אוֹתִי בְּלֶכְתִּי בָּרְחוֹב" (שורה 8); "אֲנִי מְדַבֵּר בַּשָּׂפָה הַזֹּאת כְּאִלּוּ נוֹלַדְתִּי בָהּ" (שורה 13); והסיום: "וְהָאָדָם סוֹפוֹ לְהִתְפַּיֵּס עִם קִיּוּמוֹ" (שורה 17). שם השיר, "נעילה", הוא סיום של חשבון נפש.
- אירוניה: ההצהרות חושפות את ההפך: "לֹא עוֹד זָר" ו"וְקִיּוּמִי פֹּה שׁוּב אֵינֶנּוּ מֻתְנֶה" (שורה 7) מגלים שפעם היה זר ומותנה; "יֵשׁ לִי יְדִידִים מְעַט / וְאַף לֹא שׂוֹנֵא אֶחָד" (שורות 9–10) הוא הישג צנוע; "כְּאִלּוּ נוֹלַדְתִּי בָהּ"; הקלישאות "כָּכָה זֶה בַּחַיִּים" (שורה 14) ו"הַיָּמִים בָּאִים כְּמוֹ מַתָּנָה" (שורה 16) נשמעות כשכנוע עצמי.
- חתרנות: "אֲנִי יוֹדֵעַ אֶת מְקוֹמִי" הוא גם "לדעת את מקומך", כניעה למקום הנמוך שהחברה קבעה; "וְאִם בְּכָל זֹאת מִישֶׁהוּ פַּעַם יִתְרַגֵּז אוֹ יֵטְרַד / אָז לֹא נוֹרָא" (שורות 11–12): אם נוכחותו עדיין מטרידה מישהו, הוא אינו מתנצל על כך, ו"בְּכָל זֹאת" מגלה שהזרות לא נעלמה; "כִּי נִגְמַלְתִּי ... מֵעֲבָרִי" (שורה 6) מציג את הדרישה לוותר על העבר כגמילה.
- השילוב: הפיוס אמיתי, אבל הוא בא אחרי מאבק ("לְהִתְפַּיֵּס", "אִם מִתְגַּבְּרִים"), והאירוניה מגלה את מחירו.

שאלה 6

א.

- הילד: ילד של עולם עממי וחושני, בשכונה של מהגרים בלוד. הוא קשור ל"טַעַם עָרָק וְרֵיחַ זְעַפְרָן צוֹרֵב" (שורה 2), טעמים וריחות של בית מזרחי; הוא "אָבוּד בֵּין רַגְלַיִם שֶׁמְּשַׂחֵק סְנוֹקֶר / בְּקָקָפֶּה מַרְקוֹ / בְּלוֹד" (שורות 4–6): קטן, בין גברים בבית קפה, בעולם של מבוגרים שאין לו בו מקום.
- המבוגר: איש בעולם מערבי, מעודן ועשיר, שעדיין לומד אותו: "אֲנִי לוֹמֵד לֶאֱכֹל גְּלִידָה מִבְּדִלַּח" (שורה 8), אוטו "שֶׁמַּשְׁמִיעַ קוֹלוֹת שֶׁל צִפֳּרִים" (שורה 9), "תֵּבוֹת נְגִינָה עַתִּיקוֹת" (שורה 12), "כְּרִיכוֹת שֶׁל שֶׁקְסְפִּיר" (שורה 15), "חָתוּל סְיָמִי / בְּתוֹךְ סָלוֹן יָרֹק" (שורות 17–18).
- הניגוד: מן הטבעי והחושני אל המלאכותי והמעודן; מעולם שבו חי בטבעיות אל הסביל: "נָשִׁים ... מְלַמְּדוֹת אוֹתִי" (שורות 14–15). המבוגר הוא תלמיד בעולם החדש.

ב.

- לדעתי המשורר אינו מרוצה לגמרי מן השינוי: יחסו אליו כפול, וגובר בו האירוני.
- הוא מתאמץ להתנער מן העבר: "מָה אַתֶּם רוֹצִים מִמֶּנִּי, / טַעַם עָרָק וְרֵיחַ זְעַפְרָן צוֹרֵב" (שורות 1–2): פנייה כועסת אל הטעם והריח (האנשה). אבל הם עדיין רודפים אותו: הוא לא הצליח לשכוח אותם.
- העולם החדש מתואר באירוניה: ציפורים מן האוטו, ספרים שמריחים ולא קוראים (שורות 9, 15), חתול סיאמי בסלון (שורות 17–18): עולם מלאכותי של חפצים.
- אובדן העצמאות: "מְלַמְּדוֹת אוֹתִי" (שורות 15, 17): אחרים מעצבים אותו.
- הסיום: "חֲבֵרִים." (שורה 19) בשורה לבדה, אחרי רווח: פנייה שנשמעת אירונית ובודדה.
- אפשר גם: יש בשיר גם גאווה בהתקדמות ובהרחבת העולם (שייקספיר, תרבות), אבל היא מעורבת בגעגוע.

פרק שני – דרמה (40 נקודות)

שאלה 7

- המחזה: "מסיבת יום הולדת" מאת הרולד פינטר. ההתנגשות המרכזית היא בין סטנלי וובר, הדייר היחיד בפנסיון של מג ופיטי בעיירת חוף, ובין שני הזרים, גולדברג ומקאן, שמגיעים לפנסיון ובאים בשבילו. זו גם התנגשות בין השקפות: הפרט שמסתתר ורוצה שיניחו לו, מול כוח של "ארגון" שדורש ממנו להתיישר.
- ההתנגשות מניעה את העלילה: הגעת הזרים מבהילה את סטנלי; בחקירה הם מטיחים בו שאלות ואשמות מבלבלות; במסיבת יום ההולדת (שמג מתעקשת עליה, אף שסטנלי טוען שזה לא יום הולדתו) המשקפיים שלו נשברים, הוא מנסה לחנוק את מג, ובחושך מתנפל על לולו.
- האם היא נפתרת? לא באמת: בסיום סטנלי יורד בחליפה, מגולח, ואינו מסוגל לדבר; גולדברג ומקאן לוקחים אותו לאדם בשם מונטי. ההתנגשות מסתיימת בכניעה ובמחיקת סטנלי, לא בפתרון.
- הסיבות נשארות סתומות: לא נודע מה עשה סטנלי ומי שלח אותם. פיטי קורא לסטנלי שלא יניח להם להגיד לו מה לעשות, ומג, שאינה מבינה דבר, אומרת שהייתה מלכת הנשף. הסיום הפתוח מדגיש את חוסר האונים של הפרט.

שאלה 8

- המחזה: "מי מפחד מווירג'יניה וולף" מאת אדוארד אלבי. במרכז העלילה עומדים שנאה ונקמה, השזורות באהבה ובתלות בין ג'ורג' למרתה.
- סצנה 1 (המערכה הראשונה): מרתה מבזה את ג'ורג' לעיני ניק והאני, ומציגה אותו ככישלון בקולג' שאביה עומד בראשו. ג'ורג' נוקם: הוא מכוון אליה רובה, ומן הקנה נפתחת מטרייה. השנאה היא משחק ציבורי, ויש בו גם הפחדה.
- סצנה 2 (המערכה השנייה): ג'ורג' נוקם באורחים ובמרתה: הוא מספר "סיפור" שחושף את סוד הנישואים של ניק והאני (ההיריון המדומה, הכסף של אביה). מרתה נוקמת בג'ורג' כשהיא מתקרבת לניק לעיני ג'ורג'. הנקמה מתפשטת אל כל הדמויות.
- סצנה 3 (הסיום): ג'ורג' מודיע שהבן, הבן שהמציאו יחד, מת, כנקמה על כך שמרתה סיפרה עליו לאורחים. אבל זו גם פעולה של אהבה: הוא משחרר את שניהם מן האשליה. בסוף, לבד, הוא שר "מי מפחד מווירג'יניה וולף", והיא עונה שהיא מפחדת.
- המשמעות: מתחת לשנאה ולנקמה יש אהבה ותלות; הנקמה האחרונה מביאה לרגע של אמת.

פרק שלישי – ספר קריאה (40 נקודות)

שאלה 9

- הספר: "החברה הגאונה" מאת אלנה פרנטה, על לנו (אלנה גרקו), המספרת, ועל חברתה לילה צ'רולו, בשכונה ענייה בנאפולי.
- דמות שעוררה בי הזדהות: לנו. היא ילדה מוכשרת וחרוצה שמשווה את עצמה ללילה כל הזמן, מקנאה בה ומודה בכך בכנות. היא ממשיכה ללמוד בזכות המורה שלה, אף שבבית לא תמיד תומכים בה, ומרגישה זרה גם בשכונה וגם בבית הספר. מה שעורר את ההזדהות: הכנות שלה בנוגע לקנאה, לחוסר הביטחון ולרצון להצליח.
- דמות שעוררה בי דחייה: מרצ'לו סולרה. הוא ואחיו, בני המשפחה העשירה והאלימה בשכונה, מטרידים את הבנות; כשהוא תופס את לנו בכוח, לילה מאיימת עליו בסכין של סנדלר. אחר כך הוא מחזר אחרי לילה ומנסה לקנות את משפחתה במתנות, ובסיום הוא מגיע לחתונתה נועל את הנעליים שעיצבה. מה שעורר את הדחייה: השימוש שלו בכסף ובכוח כדי להשיג את מה שהוא רוצה, ובמיוחד את לילה.

שאלה 10

- הספר: "המקרה המוזר של הכלב בשעת לילה" מאת מארק האדון. המספר הוא כריסטופר, נער בן 15 שמתקשה להבין רגשות של אנשים ומחונן במתמטיקה.
- תובנה על האדם היחיד: לכל אדם דרך משלו לראות את העולם, וגם מי שנראה "שונה" מסוגל לאומץ ולהישגים. כריסטופר מתגבר על פחדיו ונוסע לבדו ללונדון.
- תובנה על היחסים במשפחה: אהבה אינה מספיקה בלי אמת. האב אוהב את כריסטופר, אבל שיקר לו שאמו מתה, הסתיר את מכתביה, והודה שהוא הרג את וולינגטון; כריסטופר מפסיק לבטוח בו. גם האם, שעזבה, אוהבת אותו אך לא עמדה בקושי.
- תובנה על החברה: אנשים מתקשים לקבל את מי ששונה מהם, אבל יש מי שמבין: המורה שבון לעומת זרים שאינם סבלניים.
- הסיום: האמון בין כריסטופר לאביו נבנה מחדש בצעדים קטנים: האב נותן לו גור כלבים ומבקש לבנות מחדש את האמון; כריסטופר עובר את בחינת המתמטיקה בהצלחה ומרגיש שהוא מסוגל לעשות הכול. התובנה: אמון שנשבר אפשר לבנות מחדש, באמת ובסבלנות.

כל הבגרויות בספרות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/literature